

КОНОНЕЦЬ В. П.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.95

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПОРЯДКУ ПРОНИКНЕННЯ ДО ЖИТЛА ГРОМАДЯН НА ЗАКОННИХ ПІДСТАВАХ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Наукова стаття присвячена нормативно-правовому регулюванню законних підстав проникнення працівниками органів внутрішніх справ до приватного житла громадян на підставі Закону України «Про Національну поліцію». Розглядається процесуальний порядок, передбачений адміністративним та кримінально-процесуальним законодавством, що передбачає можливість правомірного проникнення до житла та визначає процесуальний порядок дій поліцейських.

Ключові слова: *проникнення до житла, процесуальний порядок, Національна поліція, законодавство.*

Научная статья посвящена нормативно-правовому регулированию законных оснований проникновения работниками органов внутренних дел в частное жилье граждан на основании Закона Украины «О Национальной полиции». Рассматривается процессуальный порядок, предусмотренный административным и криминально-процесуальным законодательством, который предусматривает возможность правомерного проникновения в жилье и определяет процессуальный порядок действий полицейских.

Ключевые слова: *проникновение в жилье, процессуальный порядок, Национальная полиция, законодательство.*

The scientific article is devoted to legal regulation of legal grounds penetration employees of internal affairs bodies in the private residence of citizens on the basis of the Law of Ukraine "On the National Police". We consider a remedial order, provided administrative and criminal-procedural legislation, which provides for the possibility of lawful penetration housing and defines remedial order police actions.

Key words: *penetration to habitation, judicial order, National police, legislation.*

Вступ. Відповідно до ст. 3 Конституції України «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1].

Усе гострішою стає проблема забезпечення недоторканності житла та права власності, насамперед права приватної власності, права володіння.

У теорії окреслене питання розглядалося такими науковцями, як С.Я. Лихова, Л.Г. Мачковський, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, Є.В. Савкін, А.В. Серебреннікова, М.І. Хавронюк, а також іншими вченими-криміналістами. Дослідження адміністративістами відсутнє, що сприяє необхідності вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей нормативно-правового регулювання законних підстав проникнення працівниками органів внутрішніх справ до приватного житла громадян на підставі ст. 38 Закону України «Про Національну поліцію».

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- вивчення особливостей нормативно-правового регулювання законних підстав проникнення працівниками органів внутрішніх справ до приватного житла громадян;
- пошук обґрунтованих пропозицій та механізмів щодо покращення законодавства.

Результати дослідження. Відповідно до ст. 30 Конституції України кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду. Принцип недоторканності житла має неухильно дотримуватись також і органами та посадовими особами державної виконавчої служби, іншими суб'єктами виконавчого провадження у зв'язку з примусовим виконанням рішень судів та інших юрисдикційних органів (посадових осіб).

Саме тому міжнародні правові акти декларують право людини на недоторканність її житла. Зокрема, ст. 12 Загальної декларації прав людини, яка прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р., передбачено: «Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла. <...> Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань».

Аналогічна вимога міститься в ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятого Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р., який набув чинності для України 23 березня 1976 р. [2].

Стаття 8 Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р., відома як Європейська конвенція з прав людини (далі – Європейська конвенція; Конвенція), комплексно декларує зазначені права.

З огляду на ці міжнародно-правові акти Україна в Конституції закріпила правило, згідно з яким «кожен має право на житло» (ст. 47), а також «не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду» (ч. 2 ст. 30) [1]. Лише «у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку» (ч. 3 ст. 30).

Ці конституційні норми з точки зору охорони прав і свобод людини мають принципово важливе значення, тому в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) вони закріплюються як засади судочинства.

Зокрема, ст. 13 чинного КПК України передбачено, що громадянам гарантується недоторканність житла чи іншого володіння особи. Ніхто не має права без законної підстави увійти в житло проти волі осіб, які проживають у ньому. Особисте життя громадян охороняється законом. Обшук, виїмка, огляд приміщення у громадян можуть провадитись тільки на підставах і в порядку, встановлених КПК.

Актуальності цій проблемі додає ще й та обставина, що при розгляді справи в судовому засіданні чи оскарженні дій працівників поліції адвокат, завжди декларуючи Конституційний захист громадян, підкреслює той аспект, що проникнення до житла чи іншого володіння особи може мати місце не інакше як за вмотивованим рішенням суду.

Оскільки норми Конституції України є нормами прямої дії, дозвіл на проникнення до житла чи до іншого володіння особи, накладення арешту на кореспонденцію, її виїмку та зняття інформації з каналів зв'язку здійснюється тільки судом. До прийняття відповідних законів розгляд таких матеріалів має здійснюватися судом відповідно до норм законодавства про оперативно-розшукову діяльність, боротьбу з корупцією, організованою злочинністю в частині, що не суперечить Конституції України, та з обов'язковим дотриманням таємниці інформації, що знаходиться в матеріалах оперативно-розшукової або кримінальної справи [1].

Право особи на недоторканність житла може бути як законно обмежене, так і незаконно порушене. В міжнародних та національних нормативних актах наведено критерії, тобто межі допустимості в демократичному суспільстві законного обмеження, які дають змогу відрізнити його від незаконного та свавільного порушення названого права.

Аналіз норм Загальної декларації прав людини, Європейської конвенції, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, а також справ, розглянутих Європейським судом, дає підстави стверджувати, що з точки зору міжнародно-правових актів законними можна вважати обмеження права на недоторканність житла, якщо: 1) вони мають правову основу; 2) їхні цілі є пропорційними (відповідними) шкоді, яка ними заподіюється; 3) діють тимчасово; 4) під час їх застосування не допускається будь-яка дискримінація; 5) є підконтрольними суду; 6) не застосовуються до кола абсолютно недоторканих прав і свобод; 7) про їх введення інформується світове співтовариство; 8) паралельно з ними існує механізм поновлення незаконно порушених прав та свобод; 9) у законі передбачена можливість їх оскарження [3].

Аналіз порівняння цих вимог з нормами національного законодавства свідчить про те, що національні норми України в цілому відповідають міжнародним.

Конкретизуючись зазначеним вище щодо забезпечення недоторканності житла та іншого володіння особи, кримінально-процесуальний закон установлює вимогу про неможливість проникнення до вказаних об'єктів та встановлює винятки із загального правила – можливість такого проникнення тільки на підставі ухвали слідчого судді чи за добровільною згодою особи, яка ними володіє.

Закон не вказує, у якій формі має бути викладена добровільна згода особи, яка є володільцем житла. Уявляється, що форма згоди повинна бути письмовою. Про те, що проникнення відбулося за добровільною згодою особи, також можна зазначити у протоколі обшуку чи огляду, засвідчивши згоду підписом власника.

Водночас ст. 38 Закону України «Про Національну поліцію» від 5 липня 2015 року [4] передбачені підстави проникнення до житла чи іншого володіння особи поліцейськими, тобто фактичні підстави, згідно з якими поліцейський може потрапити до житла.

1) Поліція може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із:

- рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій;
- безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;
- припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні [3].

2) Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися явласним майном [4].

3) Про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол. Це і є предметом дискусії, оскільки такого процесуального документу, як протокол проникнення до житла, не існує. Що ж саме мав на увазі законодавець, визначаючи це положення в такому важливому Законі України «Про Національну поліцію».

У ч. 3 цієї статті законодавець не вказує, хто повинен скласти протокол, але у ч. 3 ст. 233 КПК України від 13 квітня 2012 р. [4] чітко визначені суб'єкти, які мають право складати протокол. Ними можуть виступати такі особи: прокурор, слідчий за погодженням із прокурором, зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді. Клопотання повинно відповідати вимогам, що містяться у ч. 3 ст. 234 КПК України. Розгляд клопотання відбувається у порядку, передбаченому ст. 234 КПК України. У цьому випадку слідчий суддя здійснює не попередній, а наступний судовий контроль. Він розглядає клопотання про обшук, протокол обшуку та надані слідчим документи, а також інші матеріали, якими обґрунтовується необхідність обшуку, у день їх надходження до суду в закритому судовому засіданні за обов'язковою участю слідчого чи прокурора. Серед іншого, він повинен особливу увагу приділити вирішенню питання про те, чи дійсно були наявні підстави для негайного проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді.

Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, установлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню в порядку, передбаченому КПК України.

Разом з нормами ст. 38 Закону України «Про Національну поліцію» також передбачений окремий випадок проникнення до житла чи іншого володіння особи без згоди їх володільця і без ухвали слідчого судді, передбачений Законом України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. Згідно з його ст. 15 (п. 6) особи, які залучені до проведення антитерористичної операції, вправі входити (проникати) в житло та інше приміщення, на земельні ділянки, що належать громадянам, під час припинення терористичного акту та при переслідуванні осіб, які підозрюються у вчиненні такого акту, на територію та в приміщення підприємств, установ і організацій, перевіряти транспортні засоби, якщо зволікання з цим може спричинити тяжкі наслідки.

Доцільно вказати, що положення цієї статті поширюються не тільки на випадки проведення в них обшуку чи огляду, як це зазначено в ст. 30 Конституції України. Правила ч. 1 коментованої статті підлягають застосуванню щодо будь-якого випадку; коли у слідчого чи прокурора виникає необхідність порушити недоторканність житла з метою проведення допиту в житлі, слідчого експерименту, освідування особи або застосування деяких засобів забезпечення кримінального провадження.

Таким чином, без дозволу володільця чи ухвали слідчого судді входити до житла підозрюваного чи обвинуваченого, до якого був застосований запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, мають право працівники органів внутрішніх справ з метою контролю за його поведінкою та вимагати усних чи письмових пояснень з питань, пов'язаних із виконанням покладених на нього зобов'язань.

Також можна додати, що законодавець не передбачив у ст. 38 Закону України «Про Національну поліцію» того, що протокол складає тільки прокурор та слідчий за погодженням із прокурором.

Не сприяє якнайшвидшому її розв'язанню й чинне адміністративно-деліктне законодавство, основними вадами якого, як зазначають вчені, на сьогодні є невідповідність значної частини передбачених норм нового Закону України «Про Національну поліцію», а саме потребує доповнення ст. 38 «Проникнення до житла чи іншого володіння особи»; еkleктичність (поєднання різнорідних за своєю природою елементів) змісту матеріального адміністративно-деліктного законодавства; застарілість його основних інститутів; невиправдане розширення кола джерел адміністративно-деліктного права; дублювання окремих положень Кримінального кодексу України; покладення деяких процесуальних повноважень на приватних суб'єктів; невідповідність штрафних санкцій адміністративно-деліктних норм сучасним соціально-економічним умовам.

Висновки. Отже, окреслені проблеми щодо визначення механізму на законних підставах проникнення до житла громадян працівниками поліції, повинні бути відрегульовані відповідними нормами, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності органів адміністративної юрисдикції, покращенню деліктологічної ситуації та забезпеченню належного рівня публічної безпеки та захисту права власності в країні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України зі змінами від 1 січня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Международный Пакт о гражданских и политических правах от 16 декабря 1966 г. // Законы Украины, Международные договоры Украины. – К., 1998. – С. 713–728.
3. Загальна декларація прав людини Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // Законы Украины, Міжнародні договори України. – К., 1998. – С. 515–530.
4. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

5. Кодекс Украины про административные правонарушения от 7 декабря 1984 г. № 8073-X (по состоянию на 17 августа 2014 г.) // Ведомости Верховного Совета УССР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 25. – Ст. 131.

7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.

8. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

9. Про державну службу : Закон України від 16 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.

10. Про судоустрій і статус суддів України : Закон України від 7 липня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2010. – № 41–42, № 43, № 44–45. – Ст. 529.

11. Про прокуратуру : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua.

12. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

КУЧМА К. С.,
аспірант кафедри адміністративного
та господарського права
(Запорізький національний
університет)

УДК 351.74:342.922

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Наукова стаття присвячена висвітленню стану наукової розробки надання адміністративних послуг у сфері екології та природних ресурсів в Україні. Розглядаються наукові підходи щодо розуміння категорій адміністративних послуг; екології та природних ресурсів в Україні тощо. Окремо висвітлюються наукові погляди щодо адміністративних послуг в різних сферах суспільного життя.

Ключові слова: *послуга, адміністративна послуга, публічна послуга, екологія, природні ресурси, адміністративні послуги у сфері екології та природних ресурсів в Україні.*

Научная статья посвящена освещению состояния научной разработки предоставления административных услуг в сфере экологии и природных ресурсов в Украине. Рассматриваются научные подходы к пониманию категорий административных услуг; экологии и природных ресурсов в Украине и др. Отдельно освещаются научные взгляды относительно административных услуг в различных сферах общественной жизни.

Ключевые слова: *услуга, административная услуга, публичная услуга, экология, природные ресурсы, административные услуги в сфере экологии и природных ресурсов в Украине.*

